

Imperatyvinės kilmės diskurso markeriai lietuvių kalboje: *klausyk ir žiūrėk* atvejis¹

Erika Jasionytė-Mikučionienė

Lietuvių kalbos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas: erika.jasionyte@gmail.com

Santrauka

Straipsnyje analizuojamos imperatyvinės perceptinių veiksmažodžių *klausyti* ir *žiūrėti* formos bei jų funkcijos dabartinėje lietuvių kalboje, aptariami galimi šių formų pragmatiškėjimo požymiai, bandoma nustatyti kalbamų formų, kaip diskurso markerių, statusą. Atliktas tyrimas yra naujas, nes lietuvių kalbos perceptiniai veiksmažodžiai kaip diskurso markeriai kol kas nėra tirti. Empirinės medžiagos pagrindą sudaro duomenys, surinkti iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* grožinės literatūros patekstinio. Nustatyta, kad, be tiesioginės imperatyvo funkcijos, analizuotos imperatyvinės formos gali turėti įvairių pragmatinių funkcijų: dėmesio atkreipimo, naujos temos įvedimo, temos nutraukimo arba grįžimo prie ankstesnės temos, prieštaravimo, nuostabos ir pan. Šiuo požiūriu *klausyk* ir *žiūrėk* formos yra multifunkcionalios, o jų multifunkcionalumas labai priklauso nuo konteksto ir diskurso. Kai *klausyk* ir *žiūrėk* formos įgyja diskurso markerio statusą, imperatyvo reikšmė išblunka, į pirmą planą iškeliamas ir sustiprinamas pragmatinė reikšmė, kuri yra orientuota į kalbėtoją: pasitelkdamas *klausyk* ir *žiūrėk* formas, kalbėtojas siekia užmegzti ryšį su pašnekovu ir išreikšti subjektyvią savo poziciją.

Raktažodžiai: perceptiniai veiksmažodžiai, imperatyvo formos, diskurso markeriai, gramatinė ir pragmatinė reikšmė, multifunkcionalumas

¹ Straipsnis parengtas pranešimo „Perceptinių veiksmažodžių imperatyvinių formų funkcijos: lietuvių kalbos *klausyk* ir *žiūrėk*“, skaityto 2014 m. balandžio mėn. tarptautiniame seminare pagal projektą „Lietuva čia ir ten: kalba, mokslas, kultūra, visuomenė“, pagrindu. Straipsnio autorė dėkinga seminario dalyviams, taip pat anoniminiams recenzentams už pastabas, komentarus.

Imperatives as discourse markers in Lithuanian: the case of *klausyk* ‘listen’ and *žiūrėk* ‘look’

Abstract

The present paper deals with the imperatives of intentional visual as well as auditory perception as pragmatic markers in Lithuanian. The pragmatic functions of the imperative forms of the Lithuanian perception verbs have not been examined yet. Thus, the aim of the paper is to explore the frequency of the imperatives *klausyk* ‘listen’ and *žiūrėk* ‘look’ and the way in which they are used.

The data have been collected from the Corpus of the Contemporary Lithuanian Language, namely its subcorpus of fiction texts.

The study shows that the Lithuanian imperatives of intentional visual as well as auditory perception are multifunctional and exhibit a variety of functions: the directive to listen or to look, the attention-getting device, the argumentation marker, the directive to consider, the interruptive directive and others. The uses that the imperatives under study share are: the directive to listen or to look, the attention-getting device, the directive to change the topic and the argumentation marker. Besides the functions mentioned above, the imperative of intentional visual perception is used to express the speaker’s contradiction to what is said. The imperative of intentional auditory perception, by contrast, cannot fulfil this function.

In the subcorpus of fiction texts, the number of the occurrences of the imperative *žiūrėk* ‘look’ is larger than the number of the occurrences of the imperative *klausyk* ‘listen’. The relatively higher frequency of *žiūrėk* ‘look’ correlates with a wider range of uses. As a pragmatic marker, the Lithuanian *žiūrėk* ‘look’ is most typical as the expressive directive that conveys the speaker’s stance toward visually accessible information or the interlocutor’s speech. *Žiūrėk* ‘look’ as an attention-getter or an argumentation marker is not as typical as its correspondences in other languages. However, in contrast to its auditory counterpart, the imperative of intentional visual perception retains more of its lexical meaning and its imperative use can be based on such lexical readings as ‘to think, imagine’, ‘to take care of somebody’ or others. *Klausyk* ‘listen’ in its turn is more typically pragmatic. It most often serves as an attention-getting device by which the speaker seeks to obtain the addressee’s attention. As an attention-getter, *klausyk* ‘listen’ usually appears in a clause-initial position and it is usually followed by questions.

Keywords: perception verbs, imperative, discourse marker, grammatical meaning, pragmatic meaning, multifunctionality

1 Įžanga

Pastaraisiais metais pagausėjo tyrimų, skirtų pragmatinėms imperatyvo funkcijoms bei imperatyvo pagrindu besiformuojantiems diskurso (arba pragmatiniams) markeriams įvairiose kalbose: šiuo atžvilgiu daugiausia tirtos romanų (Waltereit 2002, Fagard 2010 ir kt.) ir germanų kalbos (Van Olmen 2011, Aijmer & Elgemark 2013). Lietuvių kalboje specialių tyrimų, skirtų imperatyvinės kilmės diskurso markeriams, nėra, tačiau daugėja darbų, kuriuose įvairiais aspektais tyrinėjami pragmatikalizacijos, diskurso markerių susidarymo procesai bei funkcijos (daugiau žr. Usonienė 2012, 2013, 2016; Usonienė *et al.* 2015; Liauksminienė 2015; Ruskan, pateikta spaudai). Pastebėta, kad perceptiniai veiksmažodžiai *klausyti* ir *žiūrėti*, vartojami liepiamosios nuosakos formomis, tampa pragmatiniais, o pirmiausia dėmesio atkreipimo markeriais (Aijmer & Elgemark 2013, 346), – jais siekiama atkreipti dėmesį į tai, kas sakoma, pvz.:

(1) *No, listen, this is really exciting.* (Aijmer & Elgemark 2013)

‘Ne, klausyk, tai labai įdomu.’

(2) *Look Dani. You don't know what you're speaking about.* (Van Olmen 2011)

‘Klausyk, Dani. Nežinai, apie ką kalbi.’

Tokiais atvejais perceptiniai veiksmažodžiai, vartojami liepiamosios nuosakos formomis, neturi liepiamajai nuosakai būdingos reikšmės: pasitelkiant imperatyvinę formą ne nurodoma adresatui į kažką žiūrėti ar kažką klausyti, bet formuojamas naujas diskursas ir kuriamas subjektyvus santykis tarp šnekos akto dalyvių – kalbėtojo ir klausytojo. Be to, kai perceptinių veiksmažodžių vartoseną yra pragmatiškai motyvuota, pats veiksmažodis, pavartotas liepiamąja nuosaka, nebesielgia kaip veiksmažodis, – jis atlieka ne sintaksinę, bet pragmatinę funkciją. Pirma, taip vartojamais veiksmažodžiais rodomas santykis tarp kalbėtojo ir klausytojo (interpersonalinė, arba tarpasmeninė, funkcija), ir, antra, jie atlieka siejamąją kalbinių vienetų, arba plačiau – diskurso dalių (intertekstinę) funkciją (Van Olmen 2011, 370).

Mokslinėje literatūroje diskurso markeriai apibūrinami įvairiai, o pati diskurso markerio sąvoka gali būti suprantama ir siauriau, ir plačiau. Neretai keliamas klausimas dėl diskurso markerių ir modalinių dalelyčių santykio (plačiau žr. Traugott 2007, Degand *et al.* 2013 ir kt.). Nepaisant skirtingo požiūrio, dauguma autorių sutaria dėl šių bendrų diskurso markerio bruožų:

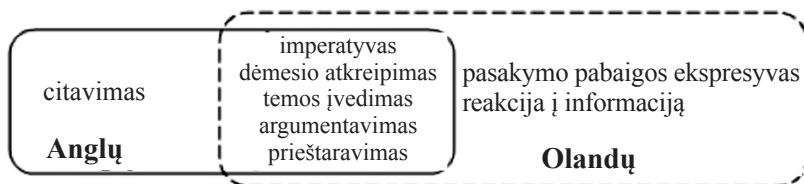
- a) diskurso markeriai nepriklauso sakinio propozicijai, t. y. jie neturi propozicinės arba referentinės reikšmės,
- b) nėra integruoti į sakinio sintaksinę struktūrą, todėl neretai vartojami parentetiškai ir įgyja naujų funkcijų bei reikšmių,

- c) yra laisvės distribucijos, t. y. gali pasirodyti ir sakinio pradžioje (inicialėje), ir sakinio viduryje (medialėje), ir sakinio gale (finalėje) (plg. Traugott 2007, Fagard 2010 ir kt.).

Lietuvių kalbos diskurso markeriai, besiremiantys imperatyvinėmis perpecinių veiksmažodžių *klausyti* ir *žiūrėti* formomis, straipsnyje analizuojami pagal išvardytuosius požymius.

Tradiciskai imperatyvas apibrėžiamas kaip kalbėtojo apeliavimas į klausytoją siekiant, kad šis kažką padarytų (Biber *et al.* 1999, 219–221, Aikhenvald 2010, 17). Kitaip tariant, imperatyvinėmis formomis reiškiamas kalbėtojo valia ir imperatyvinės formos turi liepimo reikšmę (DLKG 2005, 308). Be bendriausios – imperatyvo – reikšmės, skiriama ir kitokių imperatyvo funkcijų. Pavyzdžiui, Paulauskienė (1994, 321) pabrėžia opoziciją tarp lietuvių kalbos liepiamosios ir kitų – tiesioginės bei tariamosios – nuosakų ir kelia mintį, kad liepiamoji nuosaka išsiskiria multifunktionalumu. Autorė skiria keliolika modalinių liepiamosios nuosakos atspalvių, kurie „priklauso ne tiek nuo gramatinės nuosakos formos, kiek nuo konteksto, sakymo intonacijos, kalbos tipo“ (Paulauskienė 1994, 323). Taigi galima kalbėti apie tokias liepiamosios nuosakos reikšmes kaip: skatinimas veikti, ironiškas skatinimas, kategoriškas įsakymas, prašymas ir maldavimas, kvietimas ir raginimas, draudimas, grasinimas, įspėjimas, leidimas, patarimas, pasiūlymas, priesakas, nuosprendis. Imperatyvo multifunktionalumas akcentuojamas ir kitose kalbose (žr. Van Olmen 2011, 31–34), taigi nenuostabu, kad tiek lietuvių, tiek daugelio kitų kalbų perpecinių veiksmažodžių *klausyti* ir *žiūrėti* liepiamosios nuosakos formos, patekusios į tam tikrą kontekstą ir diskursą, įgyja naujų pragmatinių funkcijų.

Tiriant *klausyk* ir *žiūrėk* tipo diskurso markerius įvairiose kalbose, nustatyta, kad įprastai šio tipo markeriai funkcionuoja kaip dėmesio atkreipimo priemonės (Fagard 2010, Van Olmen 2011, Aijmer & Elgemark 2013 ir kt.), nors gali būti vartojami iš įvairių pragmatinių paskatų, pavyzdžiui, argumentuojant, norint paprieštarauti, siekiant įvesti naują temą, nutraukti seną temą ir pan. (žr. 1 schemą):

1 schema. *Žiūrėk* tipo markerių funkcijos anglų ir olandų kalbose (Van Olmen 2011, 380)

Straipsnyje siekiama išsiaiškinti, kurios iš funkcijų būdingos lietuvių kalbos *klausyk* ir *žiūrėk* tipo markeriams.

Svarbu pastebėti, kad skirtingos funkcijos kalbose išplėtotos nevienodu laipsniu: pavyzdžiui, anglų, olandų kalbose *žiūrėk* tipo markeriai kur kas dažnesni reiškiant dėmesio atkreipimo funkciją nei *klausyk* tipo markeriai. Nuo to, kiek pragmatinės funkcijos išplėtotos, priklauso, kiek *klausyk* bei *žiūrėk* formos pažengusios pragmatikalizacijos arba gramatikalizacijos procese (Brinton (2001) ir Van Olmen (2011) *klausyk* ir *žiūrėk* tipo markerius traktuoja kaip gramatikalizacijos rezultatą, o Waltereit (2002) – kaip pragmatikalizacijos rezultatą). Nepaisant to, ar *klausyk* ir *žiūrėk* tipo markeriai analizuojami kaip gramatiniai, ar kaip pragmatiniai vienetai, paprastai kalbama apie šiuos imperatyvinės kilmės diskurso markerių formavimuisi charakteringus veiksnius:

- a) **Dekategorizacija:** imperatyvinė veiksmažodžio forma pakeičia kategorinį statusą ir tampa dalelyte.
- b) Formos **trumpėjimas** (pvz., anglų kalboje *žiūrėk* atveju vyksta tokia fonetinė redukcija: *look to it* > *look to ʔ* > *lookit* > *look*).
- c) **Desemantizacija:** kai analizuojami veiksmažodžiai vartojami kaip diskurso markeriai, tiesioginė, t. y. perceptinė, reikšmė išblunka, nors kai kuriuose kontekstuose ji dar gali būti išvelgiama.
- d) **Subjektifikacija:** pragmatinių funkcijų raiškos atveju perteikiamas subjektyvus kalbėtojo požiūris – funkcijos tampa labiau orientuotos į kalbėtoją.
- e) **Pragmatinės reikšmės sustiprinimas**, kai nagrinėjamų imperatyvinių formų funkcijas inicijuoja tam tikras pragmatinis kontekstas.
- f) **Paradigmatizacija:** *klausyk* ir *žiūrėk* tipo diskurso markeriai tampa bendrės diskurso markerių paradigmos nariais (Brinton 2001, 193).

Kaip iš lietuvių kalbos empirinių duomenų analizės matyti, bene visi išvardytieji požymiai (išskyrus fonetinės redukcijos) būdingi ir lietuvių kalbos diskurso markeriams *klausyk* ir *žiūrėk*.

2 Tyrimo medžiaga

Empirinė medžiaga tyrimui surinkta iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* grožinės literatūros patekstynio (DLKT-GL). Grožinės literatūros patekstynis pasirinktas neatsitiktinai: daroma prielaida, kad grožinės literatūros kalba artima sakybinei kalbai, ją galima laikyti sakininės kalbos šnekamąja forma (Dabašinskienė 2009), be to, žanro požiūriu grožinė literatūra tinkama tyrimui: ji padeda atskleisti dabartinės imperatyvinių formų *klausyk* ir *žiūrėk* vartosenos tendencijas, sąsają su kalbėjimo

situacija. Kontekstai, kuriuose pasirodo tiriamos formos, yra išskirtinai dialoginiai, o tai palanku siekiant nustatyti pragmatines imperatyvinių formų funkcijas. Visi pavyzdžiai, teikiami straipsnyje, paimti tik iš DLKT grožinės literatūros patekstinio, tad atskirai nedokumentuojami.

Tekstyne ieškota veiksmažodžio *klausyti* vienaskaitos formų *klausyk*, *klausyki*, daugiskaitos formos *klausykite* ir trumposios formos *klausykit*; veiksmažodžio *žiūrėti* tirtos vienaskaitos formos *žiūrėk*, *žiūrėki*, taip pat sutrumpintas šnekamajai kalbai būdingas variantas *žėk* „žiūrėk“, daugiskaitos ilgosios ir trumposios formos *žiūrėkite* ir *žiūrėkit*. DLKT-GL formos *klausyk* rasta 967 pavyzdžiai, *klausyki* – 2, *klausykit* – 181, *klausykite* – 75; formos *žiūrėk* – 1694 pavyzdžiai, *žiūrėki* – 4, *žėk* – 8, *žiūrėkit* – 291, *žiūrėkite* – 143. Iš viso veiksmažodžio *klausyti* imperatyvinių formų rasta 1225 pavyzdžiai, o veiksmažodžio *žiūrėti* – 2140 pavyzdžių. Tyrimui pasirinkta po 200 kiekvienos formos pavyzdžių: nagrinėjant *klausyk* tipo markerius išanalizuota 458 pavyzdžiai, o *žiūrėk* tipo markerius – 555 pavyzdžiai. Kad atsitiktinė pavyzdžių atranka būtų kuo objektyvesnė, pasinaudota specialiąja programa, prieinama internete *randomizer.org*. Tekstyne rastų ir analizuotų pavyzdžių skaičius pateiktas 1 ir 2 lentelėse:

Formos	DLKT-GL	Tirta
<i>klausyk</i>	967	200
<i>klausyki</i>	2	2
<i>klausykit</i>	181	181
<i>klausykite</i>	75	75
Iš viso	1225	458

1 lentelė. *Klausyk* formų pavartojimų skaičius DLKT-GL

Formos	DLKT-GL	Tirta
<i>žiūrėk</i>	1694	200
<i>žiūrėki</i>	4	4
<i>žėk</i>	8	8
<i>žiūrėkit</i>	291	200
<i>žiūrėkite</i>	143	143
Iš viso	2140	555

2 lentelė. *Žiūrėk* formų pavartojimų skaičius DLKT-GL

3 *Klausyk* formos

3 lentelėje pristatomi statistiniai duomenys, kai *klausyk* formos atlieka gramatinę (imperatyvo) funkciją, kai turi pragmatinių funkcijų ir yra vartojamos kaip diskurso

markeriai, taip pat dviprasmiški atvejai, kai gramatinė bei pragmatinės funkcijos sumišusios, plg.:

	Gramatinė (imperatyvo) funkcija	Pragmatinės funkcijos	Dviprasmiški atvejai	Iš viso
<i>klausyk</i>	48 (24%)	111 (56%)	41 (20%)	200
<i>klausyki</i>	2 (100%)	0	0	2
<i>klausykit</i>	54 (30%)	108 (60%)	19 (10%)	181
<i>klausykite</i>	31 (41%)	38 (51%)	6 (8%)	75

3 lentelė. *Klausyk* funkcijos DLKT-GL

Žiūrint į santykinę funkcijų pasiskirstymą paskirų formų *klausyk* vartosenoje, matyti, kad pragmatinės funkcijos labiau susijusios su vienskaitos *klausyk* ir trumpąja daugiskaitos *klausykit* formomis: galima daryti prielaidą, kad *klausyk* tipo markeriai linkę funkcionuoti kaip neformaliosios kalbos elementai. Be to, kalbamu aspektu iš dalies atliepiamas vienas gramatikalizacijai (taip pat ir pragmatikalizacijai) būdingų bruožų – fonetinė redukcija, kai gramatiniams (kaip ir pragmatiniams) markeriams būdingas formos trumpumas, paprastumas, kitaip tariant, pragmatiškai sustiprinama reikšmė tos formos, kuri yra fonetiškai primityvesnė.

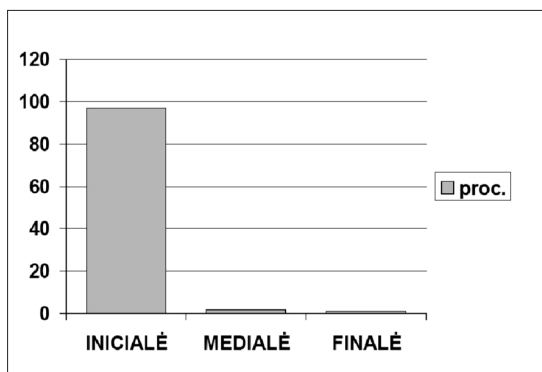
Kalbant apie *klausyk* formų funkcijas, pasakytina, kad *klausyk* visų pirma gali būti vartojamos liepiamosios nuosakos reikšmei realizuoti. Imperatyvinės veiksmažodžio *klausyti* formos remiasi tiesiogine (ar pirmine) reikšme: kalbėtojas kreipiasi į klausytoją ir vienaip ar kitaip skatina jį paklausti to, kas sakoma, pvz.:

(3) *O dabar įdėmiai klausyk manęs, tariau.*

Aptariamais atvejais *klausyk* formos sakinyje siejamos su pagrindine predikacija, t. y. jos formuoja sakinio predikatinį centrą ir priklauso sakinio propozicijai; be to, imperatyvinės *klausyk* formos komplementuojamos daiktavardžio fraze, šalutiniu sakiniu su jungtuku arba, kaip rodo 3-ias pavyzdys, gali būti modifikuojamos prieveiksmiais.

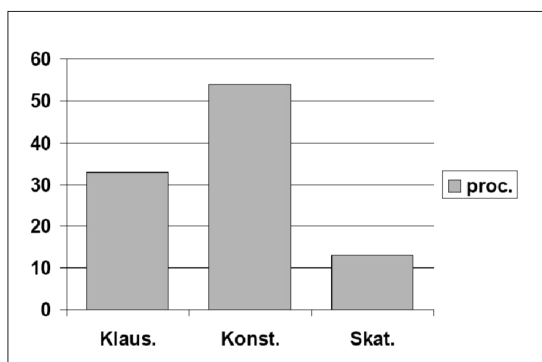
Be imperatyvo funkcijos, *klausyk* formos gali turėti ir kitokių – pragmatinių – funkcijų. Pastarųjų raiškos atveju imperatyvo funkcija tampa išblukusi, o pati forma desenantizuota: kalbėtojas siekia ne liepti pašnekovui jo klausyti, bet užmegzti tam tikrą ryšį su pašnekovu, pateikti subjektyvią savo poziciją. Tokiais atvejais *klausyk* formos vartojamos kaip diskurso markeriai: sakinyje jie nesiejami su pagrindine predikacija, o vartojami atsietai nuo jos – parentetiškai. Remiantis tekstyno medžiaga, veiksmažodis *klausyti*, turintis diskurso markerio statusą, beveik visais atvejais užfiksuotas sakinio pradžios pozicijoje (inicialėje) – net 97% visų atvejų, sakinio viduryje (medialėje)

klausyk formų vartojama kur kas mažiau – 2% visų atvejų, o sakinio pabaigoje (finalėje) tepavartota 1 *klausyk* forma (1%). Be to, rasta sakinių, kuriuose tiriamasis vienetas *klausyk* yra vienintelis narys: tokių atvejų esama 79, todėl jie aptariami atskirai ir į *klausyk* formų distribucijos statistiką neįtraukti. *Klausyk* formų pozicija sakinyje apibendrinta 1 diagramoje:

1 diagrama. *Klausyk* tipo diskurso markerių pozicija sakinyje

Kokybinei diskurso markerių, besiremiančių imperatyvinėmis *klausyk* formomis, analizei svarbu ne tik šių markerių pozicija sakinyje, bet ir sąsaja su funkciniais sakinių tipais: nustatyta, kad *klausyk* formos, turinčios diskurso markerio statusą, gana dažnai pasitaiko klausiamuosiuose sakiniuose (33% visų pavartojimo atvejų). Pastarasis faktas, kaip aptariama toliau, tiesiogiai susijęs su tipiškiausia *klausyk* formų funkcija, t. y. su siekiu atkreipti klausytojo dėmesį. Statistiniai funkciniai sakinių tipų, kuriuose vartojamos *klausyk* formos, duomenys pateikiami 2 diagramoje:

2 diagrama. *Klausyk* tipo markeriai ir funkciniai sakinių tipai

Natūralu, kad sintaksinio statuso pasikeitimas (iš pagrindinio predikato į parentetinį vienetą) lemia funkcinius pokyčius (plg. Usonienė 2012, 231). Tiriant tekstyno

medžiagą, nustatyta, kad tipiškiausia parentetiškai vartojamų *klausyk* formų funkcija yra klausytojo dėmesio atkreipimo funkcija, kuri sietina su dviem formaliais faktoriais: 1) *klausyk* formų vartojimu sakinio inicialės pozicijoje ir 2) su sakinio, kuriame pasirodo *klausyk* formos, funkciniu tipu, t. y. pirmiausia klausiamojo tipo sakiniais. Kaip pastebėta aukščiau, dėmesio atkreipimo funkcija ne taip ir nutolusi nuo tiesioginės (ar pirminės) veiksmoždzio *klausyti* reikšmės – prašoma paklausti to, kas bus sakoma, nes tai yra svarbu, pvz.:

(4) *Po kiek laiko tarsteliu:*

– **Klausyk**it, pone Rati, jūs, atrodo, turit sukaupęs medicininės patirties?

Pastebėta, kad neretai kalbėtojas pradeda pokalbį po pauzės: ne iš karto, tiesmukiškai, o stengdamasis užmegzti ryšį su pašnekovu, pvz.:

(5) *Bet kaimynas įsidrąsino: – Ei, klausyk... Ar tu tiki Dievą?*

Dėmesio atkreipimo funkciją gali sustiprinti kreipiniai, kurie eina kartu su *klausyk* formomis, arba dalelytė *ei* (žr. (5)), pvz.:

(6) – **Klausyk**, Matai, seniai norėjau paklaust... kaip jums agentūroj sekasi?

Aptariami atvejai tiesiogiai koreliuoja su funkciniu tipu sakinio, į kurį parentetiškai įsiterpusios *klausyk* formos: dažnai po *klausyk* formų užduodami tokie klausimai, kuriais kalbėtojas nori arba pasiteirauti, arba ko nors paprašyti, pvz.:

(7) – **Klausyk**, ar gali kalbėtis? – paklausė Nana.

Kaip pastebi Van Olmen (2011, 394), anglų ir olandų kalbose klausimai, į kuriuos įsiterpusios *klausyk* formos, skirtingai nei tie, kuriuose eina *žiūrėk* tipo diskurso markeriai, yra realūs: jais kalbėtojas stengiasi ką nors sužinoti, gauti informacijos; klausimai, kurie eina po *žiūrėk* formų, dažniausiai yra retoriniai arba tokie, kuriais reiškiamas kalbėtojo nuomonė (apie tai žr. toliau 4 skyrių). Natūralu, kad skirtingas klausimų pobūdis lemia skirtingas tiriamų lietuvių kalbos diskurso markerių funkcijas: *klausyk* tipo markeriai klausiamuosiuose sakiniuose paprastai turi dėmesio atkreipimo funkciją, o *žiūrėk* tipo markeriai, be dėmesio atkreipimo, klausiamuosiuose sakiniuose gali atlikti ir argumentavimo funkciją (žr. toliau (26)).

Tiriant surinktą empirinę medžiagą, užfiksuota nemažai pavyzdžių, kur *klausyk* formos, funkcionuodamos kaip dėmesio atkreipimo vienetai, sutampa su sakinio ribomis, t. y. *klausyk* formos skiriamos ne kableliu, o tašku, pvz.:

(8) – *Aš padariau kažką ne taip? – pasakė ji silpnu balsu. Atsistojau. – Klausyk. Pamiršk tai. Man tai nerūpi. Gerai?*

Galima teigti, kad tokiais atvejais atkreipti klausytojo dėmesį siekiama itin eksplicitiškai, pabrėžiant; po emfatinio *klausyk* kalbėtojas plėtoja mintį toliau.

Be aptartų atvejų, *klausyk* formos vartojamos ir tada, kai kalbėtojas nori pakeisti temą (9), įvesti naują (10) arba grįžti prie ankstesnės temos (11):

- (9) – *Ten jam, girdi, pernelyg prašmatnu... pinigų lyg ir neturi. O aš jį kaipsyk paklausiau, ar ne alkanas... juk privalu šitaip paklausti... **klausyk**... ar tik nebus jis koks bastūnas? Taip, – atsiliepiu, – ko gero, bastūnas.*
- (10) *Pajutęs, kad įtampa atlėgo, kad net Makolderis žvengia ir čiūpoja tą ruselę, jis netikėtai švelniu balseliu prakalbo:*
– **Klausyk**, kitą savaitę mano senis skerdžia paršą.
- (11) – *Taigi, – burbtelėjo Marijus. Mano pastabos jį suerzino, jis rengėsi drožti toliau.*
– **Klausyk**, Marijau, kaipgi ten buvo su tuo varikliu?
– *Lynų kelias irgi prasmego! – atšovė jis ir nužygiavo vienas, nors ir man reikėjo ton pusėn.*

Pavyzdyje (9) galima įžiūrėti kalbėtojo minties šuolį: temos pasikeitimas įvyksta sakinio viduryje. Kaip rodo empiriniai duomenys, temos keitimo atvejais *klausyk* įprastai vartojamas sakinio viduryje, o tai atspindi žmogaus minčių ir jų įgarsinimo greičio skirtumą: įprastai galvojama greičiau nei kalbama, todėl, siekiant suspėti, mintys šokinėja, susidaro minčių srauto įspūdis, – *klausyk* formomis lyg ir įspėjamas klausytojas apie temos pasikeitimą, eksplicitiškai parodoma naujos minties pradžia. Iš kitos pusės, su forma *klausykite* siekiama užpildyti pauzę, kuri atsiranda balsiai svarstant, galvojant. Pavyzdyje (10) kalbėtojas po tam tikros pauzės, pasinaudojęs palankia situacija, įveda temą, kuri, akivaizdu, yra nauja pokalbio dalyviams. Pavyzdyje (11) grįžimą prie ankstesnės temos rodo leksinės priemonės – žymimojo artikelio funkciją atliekantis demonstratyvas *tu* junginyje *tu* varikliu, – darytina išvada, kad apie variklį jau buvo užsiminta anksčiau, o kalbėtojas skatina grįžti ir plėtoti temą apie konkretų variklį. Šiuo atveju *klausyk* forma vartojama retrospektyviai, t. y. kalbama apie tai, apie ką jau buvo kalbėta praeityje, nors įprastai *klausyk* formos vartojamos prospektyviai, t. y. jomis pradedami šnekos aktai, kuriuose aptariama nauja tema, tai, apie ką nebuvo užsiminta.

Be aptartų atvejų, *klausyk* formos gali būti pavartotos ir siekiant nutraukti (arba pertraukti) pašnekovą dėl to, kad kalbėtojas nenori tęsti tam tikros temos, pvz.:

- (12) – *Pone Česilai, jūs žinote, mano motina buvo paaukota. Tačiau ar tam, kad išgelbėtų kitus? Ne. Tam, kad kitus įbaugintų ir galutinai pavergtų.*
– **Klausyk**, – tarė Ulčinas – aš nieko nežinau apie tavo motiną!

Verta pastebėti, kad tokio tipo pavyzdžių daugiausia rasta tik su vienaskaitos forma *klausyk* ir tik sakinio pradžios pozicijoje: pagal socialinį statusą kalbėtojas yra lygus su klausytoju arba netgi už jį viršesnis, todėl turi teisę nutraukti pokalbį. Su temos nutraukimu yra susijusi ir kita *klausyk* formoms būdinga funkcija – prieštaravimas, pvz.:

- (13) <...> *Tai buvo pernelyg šiurkštu ir aš neiškentęs įsiterpiau:*
– **Klausykite**, Marijau, jūs tiek iš kitų reikalaujate, pagaliau aš irgi iš miesto... Ir neįmanoma jums atrodyti, kad nėra jokios kitos profesijos kaip tiksliai ūkininkavimas...

Iš vienos pusės, kalbėtojas siekia nutraukti pašnekovą (tą pavyzdyje (13) rodo metadiskurso elementas *įsiterpiau*), iš kitos pusės, nutraukdamas pašnekovą kalbėtojas atskleidžia ir savo poziciją, kuri, akivaizdu, yra kitokia, priešinga pašnekovo pozicijai. Faktas, kad *klausyk* formos gali atlikti prieštaravimo funkciją, gana plačiai paliudytas kitose kalbose (plg. Aijmer & Elgemark 2013).

Klausyk formų pasitaiko ir tokiuose kontekstuose, kuriuose reiškiamos emocijos. Pastarosios gali būti ir teigiamos (14), ir neigiamos (15)–(16):

- (14) *TREČIAS. O čia jūsų žmona? JUOZAPAS. Taip. Ji vardu Marija. KETVIRTAS. O jūs tikriausiai Juozapas? JUOZAPAS. Taip. Aš Juozapas. TREČIAS. Klausyk, tai puiku! Tai anekdotas! Gal galėtume su jumis išgerti arbatos?*
- (15) – Šarli, meiluti, bent žodį ištark, – murkė telefonas. – **Klausyk**, – įsiuto Šarlis ir krunkštelėjo į membraną: – Jei per dešimt minučių nepasirodai su martinu... – Ir išjungė telefoną.
- (16) – Niekio baisaus, pasitempiau šoną... – Negerai, **klausyk**... Turėsi didelių problemų, raumens patempimas – ne juokai!

Pavyzdys (14) panašus į tuos atvejus, kai *klausyk* forma vartojama pašnekovo dėmesiui atkreipti, tačiau šis atvejis kitoks: *klausyk* lydi grasinimas, kalbėtojo gąsdinimas, taigi pragmatinio markerio pavartojimas pirmiausia sietinas su tam tikros emocijos raiška.

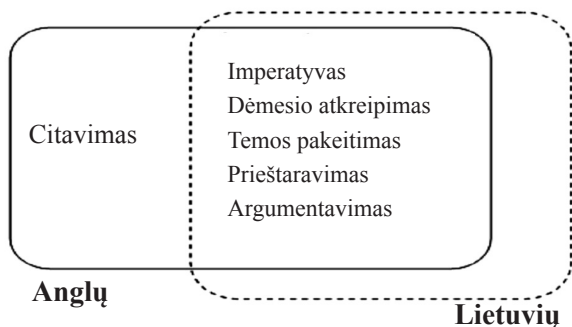
Dar viena, nors ne tokia tipiška funkcija, kurią gali atlikti *klausyk* formos, yra aiškinimas, argumentavimas: diskurso markeris *klausyk* pasirodo pasakymų pradžioje, kurie aiškina prieš ar po jo einančią mintį, reakciją, argumentuoja pasirinkimą ir pan., pvz.:

- (17) – Ji nekenčia manęs, tavęs, šio miesto, liejyklos, niekina viską, kas su mumis susiję
– **Klausyk**, berniuk, ji tik moteris.

Pateiktame pavyzdyje kalbėtojas paaiškina pašnekovo mintį, kodėl „ji nemėgsta manęs, tavęs, šio miesto...“, nors vėlgai aptariama funkcija gali būti vertinama ir kaip sumišusi

su dėmesio atkreipimo funkcija, ypač dėl to, kad vartojama ne sakinio medialėje, kaip būdinga daugeliui argumentavimo markerių, bet inicialės pozicijoje.

Apibendrinant, lietuvių kalbos *klausyk* formoms būdingas multifunktionalumas: be imperatyvo, šios formos gali funkcionuoti kaip dėmesio atkreipimo, temos keitimo ar nutraukimo, naujos temos įvedimo ar emocijų raiškos markeriai. Tipiškiausia – dėmesio atkreipimo funkcija – tiesiogiai koreliuoja su formaliais *klausyk* formos vartosenos faktoriais: inicialės pozicija ir klausiamojo tipo sakiniais. Kad būtų iliustratyviau, lietuvių kalbos *klausyk* funkcijos apibendrintos 2-oje schemoje kartu su anglų kalbos *listen* ‘klausyk’ formoms būdingomis funkcijomis (Van Olmen 2011, 372–390), plg.:

2 schema. Lietuvių kalbos *klausyk* tipo markerių funkcijos lyginant su anglų kalba

4 Žiūrėk formos

4 lentelėje pateikiami statistiniai duomenys atvejų, kai *žiūrėk* formos atlieka gramatinę imperatyvo funkciją, kai turi pragmatinių funkcijų bei yra vartojamos kaip diskurso markeriai, taip pat dviprasmiški atvejai, kai gramatinė bei pragmatinės funkcijos sumišusios, plg.:

	Gramatinė (imperatyvo) funkcija	Pragmatinės funkcijos	Dviprasmiški atvejai	Iš viso
<i>žiūrėk</i>	80 (40%)	110 (55%)	10 (5%)	200
<i>žiūrėki</i>	2 (50%)	1 (25%)	1 (25%)	4
<i>žėk</i>	4 (50%)	4 (50%)	0	8
<i>žiūrėkit</i>	130 (65%)	52 (26%)	18 (9%)	200
<i>žiūrėkite</i>	74 (52%)	46 (32%)	23 (16%)	143

4 lentelė. *Žiūrėk* funkcijos DLKT-GL

Lyginant *žiūrėk* tipo markerių funkcijų statistinį pasiskirstymą su *klausyk* tipo markerių funkcijų pasiskirstymu, akivaizdu, kad atvejų, iliustruojančių pragmatines *žiūrėk*

funkcijas ir rodančių gramatinės bei pragmatinės funkcijų sumišimą, procentaliai yra mažiau nei *klausyk* formų atveju. Šis faktas aiškintinas tuo, kad: 1) veiksmažodis *žiūrėti* turi daugiau leksinių reikšmių (t. y. ne tik percepcinę reikšmę) nei veiksmažodis *klausyti*, vadinasi, imperatyvinių *žiūrėk* formų vartosenos kontekstai (bent jau potencialiai) yra platesni nei *klausyk* formų; 2) semantiškai prašymas (pa)klausyti to, kas norima pasakyti, ir prašymas atkreipti dėmesį į tai, kas norima pasakyti, labai susiję; *žiūrėk* atveju atotrūkis tarp pirminės – imperatyvo – reikšmės ir pragmatinių reikšmių akivaizdesnis: prašymas į ką nors žiūrėti (*žiūrėk* kaip imperatyvo vartoseną) ir prašymas atkreipti dėmesį į tai, kas sakoma (*žiūrėk* kaip diskurso markerio vartoseną), semantiškai labiau nutolę. Kontekstai, kai *žiūrėk* formos vartojamos imperatyviai, yra tokie:

(18) **Žiūrėk**, čia tas laivas, kur plaukėm, prisimeni?

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad objektas, apie kurį kalbama ir į kurį kalbėtojas prašo žiūrėti, yra pašnekovams prieš akis, – jis įvardijamas rodomuoju įvardžiu *tas* (junginyje *tas laivas*). Reikia pasakyti, kad lietuvių kalbos *žiūrėk* formos imperatyviai vartojamos kur kas dažniau nei *klausyk* formos, – analogiška tendencija pastebėta ir kitose (pavyzdžiui, anglų bei olandų) kalbose (van Olmen 2011, 392). Pastarąjį faktą greičiausiai lemia tai, kad lietuvių kalbos veiksmažodis *žiūrėti* imperatyviai vartojamas ne tik pagrindine – vizualiojo suvokimo – reikšme, bet ir šalutinėmis, arba perkeltinėmis reikšmėmis (žr. konkrečių reikšmių analizę toliau).

Veiksmažodis *žiūrėti*, vartojamas imperatyviai, remiasi ne tik percepcine, bet ir mentaline reikšme, kurią dažniausiai galima perfrazuoti kaip „įsivaizduok, pagalvok“ (19). Perėjimas iš vizualinės percepcijos į mentalinių reikšmių lygmenį yra nesunkiai paaiškinamas ir paliudytas daugelyje kalbų: pavyzdžiui, Sweetser (1990) išvelgia semantinę paralelę tarp žiūrėjimo į tam tikrą objektą ir galvojimo apie jį:

(19) – *Susimildamas, atėik ir pataisyk man tvorą, – išeidama iš advokato įstaigos, priminė Veronika. – Žiūrėk, kiek aš laiko sugaišau, tai atidirbsi man prie tvoros. – Žinoma, žinoma! Su didžiausiu malonumu.*

Imperatyvinė veiksmažodžio *žiūrėti* vartoseną taip pat gali remtis reikšme „rūpintis, saugoti“, pvz.:

(20) – *Nesirūpinkit, žiūrėkit mažąją...*

Liepiamosios nuosakos *žiūrėk* formos vartojamos ir netiesiogiai, t. y. ne tik imperatyvo, bet ir įvairioms pragmatinėms funkcijoms realizuoti. Minėtini dvejopi gana tipiški formos *žiūrėk* vartosenos atvejai: 1) kolokacija *žiūrėk (tu) man*, kuria kalbėtojas grasina, siekia

klausytoją perspėti (21), ir 2) *žiūrėk* formos, komplementuojamos šalutiniu sakiniu su jungtuku *kad*, kai kalbėtojas nori klausytojui patarti (22), pvz.:

(21) – **Žiūrėk** man! – nežinia už ką pagrasino pusberniui *Pliauga* ir našiu žingsniu įėjo virtuvėn.

(22) – *Atsigaus. Tik žiūrėkit, kad atsigavęs į mišką nepaspruktų.*

Nagrinėjama atvejais (nepaisant pragmatinių *žiūrėk* formų pavartojimo paskatų) imperatyvinė reikšmė išlieka: kalbėtojas prašo atsižvelgti, paisyti to, ką jis sako, nurodo ar pataria, kaip elgtis. Kitaip tariant, tokiais atvejais imperatyvinė reikšmė neišblunka, o papildoma nauju – pragmatiniu – atspalviu, konkrečiai – perspėjimo ir patarimo atspalviais. Be to, nagrinėjama atvejais veiksmožodis *žiūrėk* išlaiko sintaksinį statusą ir atlieka formuojamąją sakinio funkciją – eina pagrindiniu predikatu ir turi komplementų (tai itin aiškiai matyti iš pavyzdžio (22)).

Žiūrėk formomis besiremiantys diskurso markeriai dažniausiai apibūdinami kaip dėmesio atkreipimo priemonės ir (arba) kaip argumentavimo funkciją turintys vienetai (Aijmer & Elgemark 2013, Van Olmen 2011 ir kt.). Nustatyta, kad analizuotoje lietuvių kalbos medžiagoje iš *žiūrėk* formų kilę diskurso markeriai minėtas funkcijas gali turėti, tačiau jos, regis, nėra taip produktyviai išplėtos kaip kitose kalbose. Lietuvių kalboje su dėmesio atkreipimo funkcija pirmiausia sietinos *klausk* formos, todėl *žiūrėk* formų vartosenos atvejai, iliustruojantys kalbamą funkciją, vos keli, pvz.:

(23) *Eidama aštuntus ji paskelbė: žiūrėk, tėti, aš noriu vaikščioti į mokyklą su draugėmis.*

Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, aptariamą funkciją paryškina kartu su forma *žiūrėk* einantis kreipinys: apeliuojama į konkretų adresatą, kad šis atkreiptų dėmesį ne į tai, kas yra matoma, bet į tai, kas sakoma. Vis dėlto kai kuriais atvejais prašoma atkreipti dėmesį į dalyką ar objektą, kuris yra prieš pašnekovų akis, taigi gramatinė ir pragmatinė funkcijos sumišusios:

(24) – **Žiūrėk**, Danieliau, rytoj pederastų manifestacija! Mes būtinai ten eisime, – sakau nutilusiam draugui, išvydęs skelbimą prie gatvės kampo.

Kaip argumentavimo markeriai, *žiūrėk* formos gali būti vartojamos ir sakinio pradžioje (25), ir sakinio viduryje (26), nors pastebėta, kad kitose kalbose *žiūrėk* formomis besiremiantys argumentavimo markeriai linkę būti sakinio medialėje (plg. Van Olmen 2011, 382), pvz.:

(25) – *Nors medžiotojas būtų paleidęs šūvj, visai kita kalba būtų buyus Jaltoje Stalino su Čerčiliu ir Ruzveltu. Šiandien turėtumėm Lenkijos statusą. Žiūrėkite, Suomija, taip pat maža valstybėlė, o atsilaikė.*

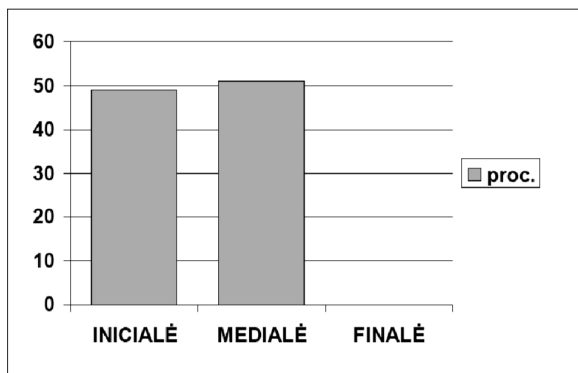
- (26) – *Nesijaudink, mama, aš nieko nedarau. Už ką gi galiu įkliūti?*
 – *Na, o pernai, **žiūrėk**, ar neįsipainiojai su eilėraščiais?*

Pavyzdyje (25) ankstesniems savo teiginiams argumentuoti kalbėtojas pateikia konkretų – Suomijos – pavyzdį. Nors formaliai *žiūrėkite* eina sakinio pradžioje, bet jis yra kalbėtojo šnekos akto viduryje, tarp kelių kalbėtojo teiginių, – taigi kalbėtojo pasakymo (arba šnekos akto) medialėje. Pavyzdyje (26) svarbu atkreipti į klausimo, į kurį įsiterpusi forma *žiūrėk*, tipą: klausimas yra daugiau retorinis, nereikalaujantis atsakymo, lyg ir siekiantis patvirtinti kalbėtojo poziciją, – kalbėtojas numano, kad atsakymas į jo užduotą klausimą yra teigiamas. Kitaip tariant, numanomai pozicijai pagrįsti kalbėtojas bando pateikti argumentą – užduoda retorinį klausimą, suponuojantį konkretų atsakymą.

Be jau aptartų funkcijų, *žiūrėk* formos, ypač esančios medialės pozicijoje, vartojamos nuostabai reikšti į tai, kas anksčiau pasakyta, ką kalbėtojas mato ar pan., pvz.:

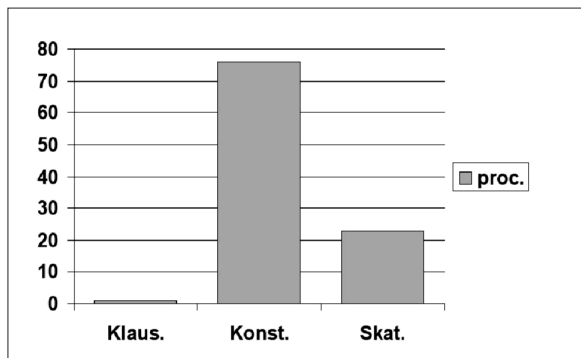
- (27) *Todėl rytais vienas kitas vaikas dažnai į mokyklą nešdavosi ne tikrai knygas ir sąsiuvinčius, kitoj rankoj, **žiūrėk**, ir besinešąs kokį ryšulėlį: tai ragaišio puskepalį, tai penkis kiaušinius, tai rūkytų lašinių bryzelį.*
- (28) ***Žėk**, nebijo gyvatė! – nusistebėjo jau kitas, senesnis, kiek pridusęs balsas.*

Argumentavimo ir nuostabos raiškos funkcijos kone tiesiogiai koreliuoja su *žiūrėk* formų vartoseną medialėje, būtent dėl to statistinis inicialinių ir medialinių *žiūrėk* formų santykis yra kitoks nei *klausyk* formų atveju (plg. 1-ą ir 3-ią diagramas): *žiūrėk* formos inicialės ir medialės pozicijoje vartojamos apylygiai (atitinkamai 49% ir 51% visų diskurso statusą turinčių *žiūrėk* formų atveju); sakinio pabaigoje (finalėje) *žiūrėk* tipo markerių analizuotoje medžiagoje visai nerasta (žr. 3 diagramą):

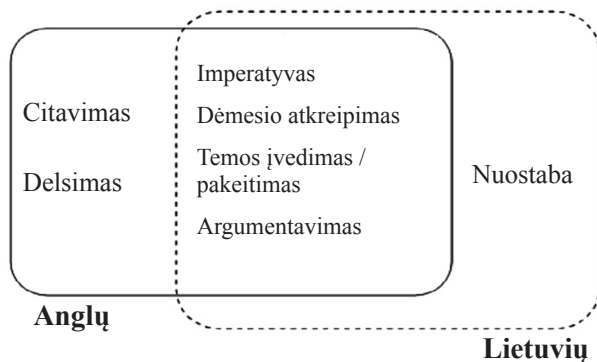
3 diagrama. *Žiūrėk* tipo diskurso markerių pozicija sakinyje

Svarbu ir tai, kad *žiūrėk* formos kaip diskurso markeriai palyginti labai retai pasitaiko klausiamuosiuose sakiniuose (žr. 4-ą diagramą), o tai dar kartą patvirtina faktą, kad lietuvių kalbos *žiūrėk* formų atveju dėmesio atkreipimo funkcija ne taip išplėtotą kaip *klausyk* formų atveju, plg.:

4 diagrama. *Žiūrėk* tipo markeriai ir funkciniai sakinių tipai

Kaip ir *klausyk* formų, lietuvių kalbos *žiūrėk* funkcijos apibendrintos 3-ioje schemoje kartu su anglų kalbos *look* ‘žiūrėk’ formoms būdingomis funkcijomis (Van Olmen 2011, 390-403), plg.:

3 schema. Lietuvių kalbos *žiūrėk* tipo markerių funkcijos lyginant su anglų kalba

5 Išvados

Kaip rodo tekstyno duomenys, lietuvių kalbos perceivinginiai veiksmažodžiai *klausyti* ir *žiūrėti* imperatyvinėmis formomis vartojami gana dažnai, nors *žiūrėk* formos paliudytos gausiau nei *klausyk* formos. Pastarąją aplinkybę lemia tai, kad veiksmažodis *žiūrėti* yra polisemiškesnis nei *klausyti*, platesni kalbamo veiksmažodžio vartosenos kontekstai.

Be tiesioginės imperatyvo funkcijos, analizuotos imperatyvinės formos gali turėti įvairių pragmatinių funkcijų: dėmesio atkreipimo, naujos temos įvedimo, temos nutraukimo arba grįžimo prie ankstesnės temos, prieštaravimo, nuostabos ir pan. Šiuo požiūriu *klausyk* ir *žiūrėk* formos yra multifunkcionalios, o jų multifunkcionalumas labai priklauso nuo konteksto ir diskurso. Negana to, kai kuriomis *klausyk* ir *žiūrėk* formomis perteikiamos pragmatinės funkcijos tiesiogiai koreliuoja ir su formaliaisiais formų vartojimo faktoriais: *klausyk* tipo markeriai, atlikdami dėmesio atkreipimo funkciją, eina sakinio inicialėje ir neretai randami klausiamojo tipo sakiniuose, o *žiūrėk* tipo markeriai, kuriais perteikiama kalbėtojo nuostaba, įprastai yra medialiniai.

Tai, kad *klausyk* ir *žiūrėk* formos funkcionuoja kaip pragmatinių reikšmių raiškos vienetai, lemia šių formų sintaksinio statuso pokyčius: veiksmažodžiai *klausyti* ir *žiūrėti*, įgaudami diskurso markerio statusą, sakinyje turi ne veiksmažodžiams, bet adverbialams būdingų bruožų: jie nepriklauso sakinio propozicijai, nėra integruoti į sakinio sintaksinę struktūrą, vartojami parentetiškai, dėl ko įgyja naujų funkcijų ir reikšmių, yra laisvos distribucijos, t. y. gali pasirodyti ir sakinio pradžioje (inicialėje), ir sakinio viduryje (medialėje), ir sakinio gale (finalėje). Parentetiškai vartojami diskurso markeriai eina vieni – neturi priklausomųjų dėmenų.

Kai *klausyk* ir *žiūrėk* formos vartojamos kaip diskurso markeriai, imperatyvo reikšmė išblunka, į pirmą planą iškeliamą ir sustiprinamą pragmatinę reikšmę, kuri yra orientuota į kalbėtoją, – šiuo atžvilgiu imperatyvines *klausyk* ir *žiūrėk* formas galima susieti su subjektyvizacija (Traugott 1989). Pasitelkdamas *klausyk* ir *žiūrėk* formas, kalbėtojas siekia užmegzti ryšį su pašnekovu, atkreipti jo dėmesį ir išreikšti subjektyvią savo poziciją.

Klausyk tipo formos lietuvių kalboje pirmiausia funkcionuoja kaip dėmesio atkreipimo markeriai. Be dėmesio atkreipimo, *klausyk* formos gali pasirodyti temos keitimo (įskaitant naujos temos įvedimo, temos nutraukimo), prieštaravimo (ar kitokių emocijų raiškos), argumentavimo kontekstuose. *Žiūrėk* tipo formos lietuvių kalboje dažniau funkcionuoja kaip tiesioginė – imperatyvo – funkciją perteikiančios formos; pragmatinių funkcijų raiška santykinai yra menkesnė. Dėmesio atkreipimo ir argumentavimo funkcijos, plačiai paliudytos kitų kalbų *žiūrėk* tipo diskurso markerių vartosenoje, nėra tipiškos lietuvių kalbos *žiūrėk* formų atveju. Kaip diskurso markeriai, lietuvių kalbos *žiūrėk* pirmiausia vartojamos kalbėtojo nuostabai perteikti.

Literatūros sąrašas

- Aikhenvald, Alexandra. 2010. *Imperatives and Commands*. Oxford: Oxford University Press.
- Aijmer, Karin, Anna Elgemark. 2013. The pragmatic markers *look* and *listen* in a cross-linguistic perspective. *Of butterflies and birds, of dialects and genres: Essays in honour of Philip Shaw*. Nils-Lennart Johannesson, Gunnel Melchers, Beyza Björkman, eds. Sweden, Stockholm: US-AB, 333–348.
- Ambrazas, Vytautas (red.). 2005. *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Lietuvių kalbos institutas.
- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad & Edward Finegan. 1999. *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Longman.
- Brinton, Laurel J. 2001. From matrix clause to pragmatic marker: the history of *look*-forms. *Journal of Historical Pragmatics* 2, 177–199.
- Dabašinskienė, Ineta. 2009. Šnekamoji lietuvių kalba: leksinės ir morfologinės ypatybės. *Acta Linguistica Lituanica* 60, 1–15.
- Degand, L., B. Cornillie, P. Pietrandrea (eds.). 2013. *Discourse Markers and Modal Particles: Categorization and Description*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Fagard, Benjamin. 2010. *É vida, ohla...*: imperatives as discourse markers and grammaticalization paths in Romance. *Languages in Contrast* 10, 245–267.
- Liaukšminienė, Justina. 2015. Mentalinių veiksmažodžių *manyti, suprasti, žinoti* multifunkcionalumas. *Lietuvių kalba* 9. Internetinė prieiga: <http://www.lietuviukalba.lt/index.php/lietuviu-kalba/article/view/148/127>. Žiūrėta: 2016.06.15.
- Paulauskienė, Aldona. 1994. *Lietuvių kalbos morfologija: paskaitos lituanistams*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Ruskan, Anna. Pateikta spaudai. Markers of evidentiality in Lithuanian newspaper discourse: A corpus-based study. *Evidentiality Revisited: Cognitive Grammar, Functional and Discourse-Pragmatic Perspectives*. Juana I. Marín-Arrese, Gerda Haßler & Marta Carretero, eds. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sweetser, Eve. 1990. *From etymology to pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Traugott, Elizabeth Closs. 1989. On the rise of epistemic meanings in English: an example of subjectification in semantic change. *Language* 65, 31–55.
- Traugott, Elizabeth Closs. 2007. Discussion article: Discourse markers, modal particles, and contrastive analysis, synchronic and diachronic. *Catalan Journal of Linguistics* 6, 139–157.
- Usonienė, Aurelija. 2012. Komplementiniai predikatai ir jų multifunkcionalumas: lietuvių kalbos tekstynais paremtas tyrimas. *Darbai ir dienos* 58, 223–233.

- Usonienė, Aurelija. 2013. On the morphosyntactic status of complement-taking predicate clauses in Lithuanian. *Acta Linguistica Hafniensia* 45 (1), 73–99.
- Usonienė, Aurelija, Audronė Šolienė & Jolanta Šinkūnienė. 2015. Revisiting the multifunctionality of the adverbials of Act and Fact in a cross-linguistic perspective. *Cross-linguistic Studies at the Interface between Lexis and Grammar*. A special issue of *Nordic Journal of English Studies*. Karin Aijmer & Hilde Hasselgård, eds. 201–231.
- Usonienė, Aurelija. 2016. *Reikšmės pasaulis: tekstynais paremti semantiniai kalbų tyrimai*. Vilnius: Akademine leidyba.
- Van Olmen, Daniël. 2011. *The Imperative in English and Dutch: A Functional Analysis in Comparable and Parallel Corpora*, (ms.). Humanitarinių mokslų daktaro disertacija. Antwerpen: de Universiteit Antwerpen.
- Waltereit, Richard. 2002. Imperatives, interruption in conversation and the rise of discourse markers. A study of Italian *guarda*. *Linguistics* 40, 987–1010.

Įteikta 2016 m. birželio mėn.